

Sisu.

	Lhk.
Väliseestlasile. Luuletus. <i>P. Voolaine</i>	121
Käesolevaiks rahvuslikeks ja hõimu suurpäeviks. <i>V. Ernits</i>	122
Vabarna Anne laul I Eesti Väliskongressiks	123
Eesti laulupeod rahvuskultuurilistena äratajatena ja hõimurahvaste lähendajatena	124
Vabarna Anne laul IX Eesti laulupeoks	128
Esimese Välis-Eesti päeva ülesannetest. <i>V. Ernits</i>	131
Väliseestlaste kodumääd külastamise ja nõupidamise puhul Tallinnas, 3. juulil 1928. a. Luuletus. <i>Dr. P. A. Speek</i>	133
Kodu-Eesti ja Välis-Eesti. <i>Dr. P. A. Speek</i>	134
Ränniku laul. Luuletus. <i>Dr. P. A. Speek</i>	137
Kutse esimesele Välis-Eesti päevale. Fenno-Ugria Juhatus	138
Välis-Eesti päeva kava	139

SUOMALAINEN SISÄLLYSKATSAUS.

Tämä numero on kokonaan omistettu IX Eestin muistolaulujuhliille ja I ulkoeestiläisten päivälle. Latoojain lakon vuoksi se ilmestyy vain 20-sivuisena.

MAGYARNYELVŰ TARTALMI ÁTTEKINTÉS.

Az „Eesti Hõim“ jelen száma teljesen a IX észrt jubileumi dalünnepségnek és az I külésztek napjának van szentelve. A szedöstrájk miatt csak 20 oldalon jelenhetett meg.

Käesolev number ilmub trükitöölise streigiga ühenduses olevate asjaolude pärast 20 leheküljelisena. Järgmises numbris ilmub III Soome-Ungari kultuurkongressi ja I Välis-Eesti päeva ülevaade, ühes ülevaadetega välis-eestlaste elust eri mail, ja muu jooksva materjaliga, mis pidi sellest numbrist välja jääma.

EESTI HÕIM

ASUTIS FENNO-UGRIA JA EESTI HÕIMUORGANISATSIOONIDE
HÄÄLEKANDJA.

Väljaandja: ASUTIS FENNO-UGRIA.

Vastutav toimetaja: V. ERNITS.

Tellimishind: aastas 2 krooni, üksik number 50 senti.

Ilmub Tartus

4 korda aastas.

Nr. 3.

Juuli.

1928.

VÄLISEESTLASILE.

I. VÄLIS-EESTI PÄEVA PUHUL.

Võib Eesti südant täita lohutusetunne:
ta kadund lapsi ilma laia
on külla tulnud isamajja.
Ah, maha mõttest kahtlusahel nüüd, —
ei upu rahvusvaim neil surmaunne,
kel isaasi uri manu tahta püüd,
kell' kodukolde sütes paistab kulda,
tuld isamaise armastuse hingestades mulda,
kust õilsuskaunilt kasvab hõimuõnne hoovav õis.
Teil' mõndki küllust kauge rada tuua võis,
ent õis, mis hõimuõrnust hällib,
toob tunnet, ülijumalaid mis pälvib,
mis ülimilma liitmisvaimu joana läbi hõimu käib.
Sest olgu tervitet suur hõimu sidemline algus,
mis vastseks hõimuleiuks tõusma näib.
Rõõm Eesti kodukoldel mängib,
kui ligineb tall' lapsi kaugusest.
Ja rahvuskolle hõimukadu leina lähmal paistel sängleb,
must rahvusleinarõivas kord hõimkoidus helevaks on pest.

P. Voolaine.

KÄESOLEVAIKS RAHVUSLIKEKS JA HÕIMU SUURPÄEVIKS.

Käesoleva aasta juunikuu ja juulikuu algus kujunevad meil õieti hõimu suurpidustusteks. Juuni alguses sõitis ligi 350 Eesti hõimusõpra Budapesti III soome-ugri kongressile ja sellele järgnevaile ekskursioonidele, tagasi jõudes alles 24. juuniks.

See kongress ja kõik, mis temaga ühenduses, pakkus iseenesest juba nii palju uusi mõtteid ja muljeid, et sellest võiks jätkuda harilikes oludes terveks aastaks, järelelavaks meeletuletuseks ja vaimliseks omandamiseks.

Saatust on seekord meie hõimusõprade vastu väga helde: vaevalt jõutakse koju, kui algab suurejooneline juubeli laulupidu, kantud määratumast hulgalisest rahvuslikust vaimustusest, nagu see meie laulupidudele ikka omane olnud. Kuna aga selle laulupeo puhasmuusikalise külje eest on paremini hoolitsetud kui kunagi varem, siis võib kindlasti loota, et see ületab kõik eelmised oma mõju poolt ja muutub kümneile tuhandele osavõtjaile üheks sügavamaist elamuist kogu nende elus.

Suur juubeli laulupidu, millest osa võtab rohkearvuline tegelaste, kui ka kuulajate hulk niihästi sise- kui ka Välis-Eestist ja isegi meie hõimurahvaste liigetest — see laulupidu toob enesega kaasa teisi hõimuettevõtteid. Om loomulik, et laulupeoga kõige lähemas ühenduses korraldatakse Välis-Eesti päev ja hõimutegelaste konverents, kuna nende muul ajal pidamine on väga takistatud pikkade eraldi sõitude ja suurte kulude tõttu.

Neid hõimutegelasi, kes kõigist neist pidustusist ja ettevõttest osa võtavad, leidub meil mõni sada. Loodetavasti avaldab läbielatud hõimukuu nende vaimlisele isikule ja ilmavaatele sügavat mõju ja muudab nad sõna tõsisel mõttes maa soolaks hõimutöö mõttes meie rahva keskel.

Suurem, sadandeteni, võib olla isegi tuhandeni ulatuv on see hõimutegelaste hulk, kes Välis-Eesti päevast osa võtavad. See päev kindlustab neis igatahes valmisoleku ja tahte kaasaaidata meie rahva üksikute laialipillatud osade kultuurilise kokkuliitmise töös.

Kümneteni tuhandeteni tõuseb aga nende hulk, kes laulupeost osa võtavad ja sellest enesele isamaalikku vaimustust ammutavad, mis

kindlasti oma mõju avaldab ka nende edaspidises igapäevases tegevuses.

Kaudselt, ajakirjanduse, raadio ja sõnalise edasiandmise teel võtab aga neist hõimu koosviibimisist osa kaugelt suurem osa meie rahvast, peaaegu väljavõtteta kõik need, kes üldse suudavad üldistest asjadest osa võtta. Kuigi igauks ei ole suutnud isiklikult osa saada neist vaimustuskiirtest, mis levivad hõimusuurpäevadest, siiski ulatuvad need kiired pea iga üheni kaudselt, mitmesuguste vaheastete ja edasiandjate kaudu.

Tulevased hõimusuurpäevad tekitavad meil kahtlemata hõimuenergia ja vaimustuse tõusu. Meie kõigi ülesandeks jääb seda energia ja vaimustuse tõusu edaspidigi üleval hoida ja loovale hõimutööle rakendada.

V. Ernits.

VABARNA ANNE LAUL I EESTI VÄLISKONGRESSIKS.

Hallõt naka mi laulo laaditamma,
ikuillo iskmähe.

Mille omma kaonu' kalle' hõimu',
pillut väega perätöhe.

Mi om hõim mere takah,
lännö kurjo kolkõ pite.

Sääl om pall'o pahanduist,
mito meelehaigõt.

Ega saa'ai tagasi tandse',
mar'a marsse' seohtõ maalõ.

Oh iks sorrõt suukõist,
mi virve verekeist,

ikva nä tiigi tii pääle,
jätvä järve jälle pääle,
hõikva nä ummi hõima,

mantsõsõ mi mano.

Olgõ terveh tulõmah,
armsa' siiä astumast.

Kui ti kulla kodo läät,
hõimukõsõ' kodu hõl'ot,
kodo viige ti kulda tervüisi
armet ait'ummat.

Uma' olõi meid unõhtanu,

kallis sugu kaotanu.
Kulla minkoi ti, hõim, kolka-nulka,
virve võim, virro-harro.
Käüge ti tööñõ tööõ poolõ,
kokko, vadõra', valagõ.
Unõhtagui umma Eestit,
ilosat ese paika,
koh teid ime imetänü,
uma maama maatanu.
Pidäge ks ti Eestit ilosas,
magusas Maarjamaad.
Mi ka ks ummi unõhtõlliõi,
kavvõlliõsi kaotõlliõi.
Meil olõi suur sugu,
suur sugu, võrksa võsa:
Vaja suku kokko sorte,
otse ummi umatsit,
ilmah võimõ sis ellä ilosahe,
är võita võõrit.

EESTI LAULUPEOD RAHVUSKULTUURI- LISTENA ÄRATAJATENA JA HÕIMU- RAHVASTE LÄHENDAJATENA.

Muusika on inimese hingeliste elamuste väljendus helide kaudu. Need elamused väljendavad peaaesjalikult tundmusi, kuid panevad suuremal ehk vähemal määral liikuma ka mõtteid, kujutlusvõimet ja tahet.

Muusika üldiselt väljendab elamusi teatava määrani ebamääraselt, ilma kindlate äärjoonteta. Muusika sisendab meile tundmusi, mõtteid ja kujutlusi üldiselt, peaaegu nimetul kujul, igatahes ilma selgema üksikasjalisema sisuta. Viimase saavutamiseks tuleb muusikale juure lisada sõnalist elementi, muusika seletuste ehk laulusõnade kujul. Kui sõnad ja viis vastavad teineteisele, siis toovad sõnad muusikasse igatahes suure selguse, sunnivad isegi enese järele moodustama erilisi varjundeid.

Iga aateline liikumine on harilikult ühendatud muusikaga, mis teeb teda ülevamaks pidulikumaks, sügavamaks. Ei ole mõeldav ükski

usutunnistus ilma kirikulauluta, ükski revolutsioon ja sõda ilma revolutsiooni- ja sõjalauludeta, ühegi rahva isamaalik tõus ilma vastavateta isamaalauludeta.

Ka Eesti rahva ärkamises on muusika ja laul etendanud väga suurt osa.

Nende ridade kirjutajal puuduvad täpsemad andmed selle kohta, millal õieti tekkis Eestis koorilaul*). Kindlasti pidi see aga olema mõni aastakümmend enne esimest Eesti laulupidu, mis peeti teatavasti 1869. a. Oleme küll lugenud David Wirkhausi laulukoorist Väägveres ja Aadam Jakobsoni muusikakoorist Tormas, milline isegi ligi 90 aastat tagasi Soomes käis ja seal suurt huvi äratas. Kuid meie ei või öelda, et need oleksid tingimata esimesed katsed Eesti muusika alal olnud.

1869. a. laulupeole järgnes Eestis seninägemata rahvuskultuuriline tõus, mida on õigusega nimetatud Eesti rahvuslikuks ärkamiseajaks. Selle tõusu mõjul sai suuremat hoogu tegevuseks Vanemuise selts, asutati Eesti Kirjameeste Selts, Eesti Üliõpilaste Selts, põllumeeste seltse, hakati teatrit edendama, pandi alus Aleksandri kooli kavatsustele ja kohalikkudele komiteedele, Linda laevaseltsile jne.

See laulupidu oli ühtlasi esimeseks kogurahvalikuks lähenemismomendiks Eesti, Soome ja Ungari vahel. Sellel laulupeol esitati esimest korda kogurahvaliselt meie praegune hümn, millel teatavasti Soome viis. Selle laulupeo eeskavas seisis teinegi Soome viis, Colan'i: „Mu meeles seisab alati“. Kuid veel enam, sellest laulupeost võtsid osa isegi kaks Soome rahva esitajat, mag. Aspelin ja koolijuhataja Svan Helsingist. Neid tervitas piduõhtusöögil laulupeo korraldajate poolt sellekordne gümnaasiumi kooliõpetaja Jakob Hurt, kellele mag. Svan soomlaste poolt vastas. See oli vist küll esimene Soome-Eesti vaheline ametlik tervituskõnede vahetus, kus Soome ja Eesti avalikult vennasrahvalikku sõprust ja ühtmeelt väljendasid.

Kuid mitte ükski Soome ei olnud esitatud sel laulupeol, vaid ka Ungari. Tol ajal külastas nimelt Balti maid Ungari keeleteadlane Paul Hunfalvy, kes otse laulupeo ajal Tartus viibis ja seda suure huviga jälgis. Hiljemini kirjeldas ta seda pikemalt omas kuulsas reisikirjelduses Ungari ja Saksa keeles*).

*) J. Aaviku arvates umbes 1830.—1840. aastate ümber.

*) Utazás a Baltenger vidékein, Pest 1871; Reise in den Ostseeprovinzen Russlands, Leipzig 1874, 2. väljaanne Budapest 1880.

Esimesest Eesti laulupeost ei võtnud nähtavasti välis-estlased osa, vähemalt puuduvad selle kohta igasugused andmed.

Teine Eesti laulupidu peeti 1879. a. Tartus. Selle eeskavas oli muu seas „Öitse ja haljenda eestlaste maa“, Soome rahvaviis. Sellest laulupeost võttis ka nähtavasti soomlasi osa, mida vähemalt sellest võiks järeldada, et Aleksandri kooli heaks toime pandud pidulikul korjandusel muu seas 4 Soome marka ja 16 penni annetati.

Kolmas ülemaaline Eesti laulupidu peeti 1880. a. Tallinnas: Selle eeskavas leidis muu seas Collani „Vaasa marss“. Ka seda laulupidu külastasid mõned soomlased, keda eeskava lõppemisel hurraahüüetega austati. Soomlaste poolt vastas prof. Aspelin, austuse eest soojalt tänades. Pidosöögil loeti ette muu seas kaks telegrammi Soomest.

Neljas üldine laulupidu peeti 1891. a. Tartus. Selle eeskavas leidsid Soome rahvaviisid „Kuju“ ja „Rannamees“. Sellest laulupeost võttis osa igatahes juba suurem hulk Peterburi eestlasi, paljud neist juhtival kohal.

Viies üldine laulupidu peeti 1894. a. Tartus. Selle eeskavas esitas Soome laulu P. J. Hannikaise „Kiidetud oled sa“, H. Boreniuse „Kevadrõõm“ ja Linn seni „Isamaa laul“. Sellest võtsid osa soomlaste poolt Jyväskylä gümnaasiumi õpetaja dr. Heinomaa abikaasaga, Soome „Rahvalehe“ toimetajad mag. Matti Helenius ja neuu Trygg, päras t i n e kuul us karsklaste paar ja mag. Rufus Saikku, kes juba teist korda Eestis kirjanduse uurimise otstarbel viibis, saates ühtlasi ajalehele „Aura“ kirjeldusi laulupeo üle. Suurel laulupeo pidosöögil tervitas mag. Saikku Soome rahva poolt, mille järele Soome rahvale „elagu“ lauldi. Hiljemini korraldati Soome võõraste auks Eesti üliõpilaste poolt raekoja keldris väike „pruukost“, millest võtsid osa peale Eesti üliõpilaste ja Soome külaliste ka mõned Eesti kirjanikud. Postimehe kirjelduste järele valitses koosolijaid üli rõõmus ja yaimustav meeleolu; peeti mitmed kõned nii Soome võõraste kui ka eestlaste poolt, milles lehv is vaimustav sõpruse ja armastuse õhk.“

Viiendast üldisest Eesti laulupeost võttis osa juba suurem hulk välis-estlasi Venemaalt, eriti Pihkva ja Peterburi ümberkaudsetest Eesti asundustest. Üks osavõtja olnud isegi Suhuumist, sündinud Samaaras ja veel varemini ei kunagi Eestimaad näinud. Riiast, Narvast ja Valgast olid isegi Eesti laulukoorid peost osa võtma ilmunud. Peale selle laulupeo hakati mujalgi Eesti asundustes Eesti seltse ja laulukoo re asutama. Huvitavana üksikasjana võiks selle laulupeo puhul märkida, et sel korral kodumaalises Eesti seltskonnas veel väga

palju Saksa keelt omavahelises kõnelemises tarvitati, mille kohta Peterburi Eesti tegelane P. Hellat isegi pidusöögil sõna võttes tähendas, et pealinna, s. o. Peterburi haritud eestlased palju rohkem oskavad omast keelest lugu pidada, kui kodumaa eestlased, ka Läti leht „Deenas Lapa“ tähendab laulupeo puhul, et soomlased kõnelenud oma keskel ainult Soome keelt, kuna Eesti haritlased Saksa keelt kõnelenud, mille üle maarahvas ja teiste rahvaste liikmed avalikult pilkavalt kõnelenud.

Kuues Eesti laulupidu peeti Tallinnas 1896. Selle eeskavas seisis Soome rahvaviis „Neiu igatsus ja F. Paciuse „Kuninga Kaarli jahilaul“. Peale selle esines teise pidupäeva õhtul „Estoonia aias Soome „Työväen Yhdistys“ segakoori lauluga ja Soome spordiselts „Ponnistus“ võimlemisettekannetega, mis oli nähtavasti esimene avalik võimlemisettekanne Eestis; vähemalt kirjutab selle kohta Eesti Postimees: „Senni ajani ei olnud eestlased veel näinud, et erainimesed sedasama võivad, mis tsirkusekunstnikud. Soovida oleks, et Eesti nooredmehed seda järele teeksid.“ Nii võib siin isegi Eesti spordiliikumise algidu näha.

Seitsmes Eesti laulupidu peeti teatavasti 1911. a. Tallinnas. Sellest võttis osa suur hult soomlasi, eriti üliõpilasi, kuna sel korral kuberner Korostovetsi poolt kõik isamaalised meelevaldused keeldud olid, puhkes seda suurema jõuga lahti kümnetuhandelise rahvahulga määratu vaimustushoog ametlikult mittelubatud maruhoogsel isamaa laulu ettekandel, millele veel suurem vaimustuslaine publikumis vastas: Soome üliõpilaste valged kübarad lendasid vaimustusest õhku linnuparvena. See oli ühtlasi viimane laulupidu enne maailma sõda.

Kaheksas laulupidu peeti teatavasti juba Eesti iseseisvuse aegu Tallinnas 1924. a. ja sellest võttis osa juba soomlasi ja ungarlasi sadandete ja kümnete viisi. Sel korral polnud enam väliseid takistusi hõimusiimpaatiate avaldamiseks: hõimuvaimustus võis avalduda enese sisemisele kandvusele vastavas ulatuses.

Tänavune üheksas Eesti juubeli laulupidu ületab mitmeski suhtes eelmised. Puhaskunstiliselt on seda hoolikamalt valmisteldud, kui ühtegi eelmist. Eesti vabariigi kümne aasta juubeli pühitsemine annab sellele suurema tähtsuse, kui seda on olnud ühelgi eelmisel laulupeol, mida suurendab veel selle laulupeo järel peetav Välis-Eesti päev ja tegelaste konverents. Ka on sellest laulupeost senniste teadete järele loota suuremat hõimurahvaste osavõttu, kui kunagi varem, Soomest isegi laevade maksimaalse kandjõu ulatuses. Esineb

isegi ühendatud Soome laulukoor umbes 500 inimesega, kandes ette Paciuse, E. Linséni ja I. Sibeliuse laule. Ühesõnaga, üheksas Eesti juubeli laulupidu tahab jääda püsima verstepostina senniste Eesti laulupidude reas.

Eesti laulupeod on oma äratavat mõju ka väljaspool Eestit avaldanud. Läti laulupidusid hakati pidama eestlaste eeskujul, samuti Soomeski. Soome Kansanvalitsusseura esimees dr. Granfeldt viibis 1880. a. selleks eriliselt Tallinnas, et Eesti laulupidude korraldusega põhjalikumalt tutvuneda. 1881. a. korraldatigi Soomes esimene laulupidu. Teisest Soome laulupeost 1884 Jyväskylä võttis juba terve saatkond eestlasi osa. Nimelt Jakob Hurt, õpetaja V. Eisenschmidt, dr. Heinrich Rosental abikaasaga, K. A. Hermann, A. Grenzstein ja stud. med. P. Hellat. Neid võeti kõigesuurema lahkusega vastu ja korraldati isegi mitmesuguseid pidustusi nende auks, vastastikkuste tervitustega. Ka oli Soome laulupeo kavas kaks Eesti laulu Hermann ja Kappeli poolt.

Ka hilisemaist Soome laulupidudest on eestlasi osa võtnud, kuigi selle kohta täpsem ülevaade puudub. Olen isiklikult osa võtnud kahest Soome laulupeost, nimelt Hämeenlinnas 1911. a. ja Savonlinnas vist 1913. Kummastki laulupeost võttis osa hulk eestlasi ja kumbki laulupidu püsib nende ridade kirjutajal praegugi selgena meeles, seda enam, et need avaldasid noore üliõpilase soomevaimustusest ülekeevas hinges õige sügava mulje. Peale laulupidude on laul ja muusika etendanud õige tähtsat osa ka Soome-Ugri kultuurkongressidel, mil puhkudel on tutvustatud vastastikku üksteise muusikakultuuri kõrgemate saavutustega, samuti rahvapärase muusikaga.

Eesti, Soome ja Ungari on lauljad rahvad. Laul ja muusika on saatnud senni nende rahvuslikke püüdeid, ettevõtteid ja vastastikkuseid sümpaatiavaaldusi. Laul ja muusika saadab Soomet, Eestit ja Ungarit edaspidigi nende ühistele kultuuridealidele sihitud teedel, inimliku ja rahvuskultuurilise täiuslikkuse poole.

Villem Ernits.

VABARNA ANNE LAUL IX EESTI LAULUPEOKS.

Aig nakas kätte astmahe,
pido tunn piirimähe.
Kokko tulõ ks tuhanit,
saasõ kokko saast kolgast.

Läävä kõik kulla laulukoori',
 iskvä ilopidäjä.
 Kõik oma kuuh kui ubina',
 saisva tsaugah kui sibula'.
 Pilli' oma ks hot' helle',
 kandlõ' kummõ' kadajadsõ', — pedäjädse',
 näil oma ks helü' helehepä',
 laulukumu' kumõhõpa.
 Mass iks helü härä paari,
 kumu kulladsõ ubina.
 Kiä ks kullõs lauljit,
 priski ilopidäjät,
 sis mõtlõs iks liina palavat
 soolaliina sulavat.
 Ega ks tuu liin palai,
 ega' sulai soolaliin.
 Tuu iks laul neiohulk,
 kamand kardavanikit,
 pääle ks laulva poissa hulk,
 lippa all iks leelotasõ,
 kahharpää' kadsatasõ,
 kiistkile *) keerätase.
 Oma' ks lipu' lillelidse',
 oma' kiistka' kirolidse'.
 Lipal oma ks pääl lillitähe',
 hõpõnumbre nulga pääl.
 Piirvä kaema pilve muudo,
 viirdvä kokko vihma värke.
 ilosahe Eesti liina,
 pääsõ Eesti pääliina.
 Sääl eläs ta illos riigi ülemb,
 töömeeli Tõnisson.
 Võrksa' tulõva säksa' võõralt maalt
 kalle' herrä kavvõndast.
 Soomõst tulõva' suurõ' herrä',
 Ungarist uhkõ' säksa',
 Läti' oma ks mi läve iih,
 perüs mi piiri veereh;

*) Kiistka-tutt.

säält õks tulõ tutvit,
 sõit meile sõbrakõisi.
 Leedumaalt iks lillirahvas,
 tuvi toomõ häälmidse'.
 Poolamaalt iks puhta' poisi',
 ilolise imekana,
 Roodsimaalt rohkõ' mehe',
 Norramaaltp nopõ' neio,
 Taanimaalt targa' poisi',
 • Hollandist hoolikadsõ',
 Inglismaalt ilosa' mehe',
 Sääksamaalt säälsä' herrä',
 Prantsusmaaltp pareba' tsüra',
 Helvetsiasp hellä' neio',
 Belgiast ks periis hüä,
 Itaaliast ehtsä säksa'.
 Tsehhiimaalt ks tsipõ' neio',
 Jugo-Slaaviast julgõ rahvas,
 muidõ maaltp moodolise',
 meretakast tark rahvas.
 Tere hõpõ hõimu rahvas,
 tere kütse külärahvas.
 Eesti tullip riiki ilotama,
 armast maad austama.
 Võtkõ hüäst mi laul,
 mi ilo ehtsäst,
 mi mäng märksäst,
 mi tands tähehest.
 Kui iks ti läät kulla kodo,
 uhkõhe umma riiki,
 meid pidäge õks tii minnenä meeleh,
 süvveni süämeh.
 Mi olõ hot väikest võssa,
 kasinat kalenjat, —
 omma na välä' väikokõsõ',
 terävä', tillõkõsõ',
 siske annai mi võito võõrilõ,
 käänäi pääd kärehille.
 Kõrvi ks mi kõnni kõrkega,

suuri riikega üteh summah.
Mi saasõ kui laul meeleline,
mi liin lilleline,
sis siiä tulkõ tuhat kõrd
siiä tagasi tantskõ,
sis mi saamõ sõbratsõmbast,
lasõmõ langutsõmbas.

ESIMESE VÄLIS-EESTI PÄEVA ÜLESANNETEST.

Mitmesugustel põhjustel ei või esimese Välis-Eesti päeva peale väga suuri lootusi panna. Mõni päev tagasi lõppes 3. soome-ugri kongress, millest eestlaste poolt õige suurel määral osa võeti ja mille ettevalmistustööd paljudelt hõimutegelastelt ja hõimuorganisatsioonide keskkorralduselt Fenno-Ugrialt nii palju vaeva ja jõupingutusi nõudsid, et isegi parima tahtmise juures Välis-Eesti päev psükoloo­giliselt ja tegelikult teisele kohale pidi jääma. Alles Ungari ekskursionooni hiljuti lõppedes võis anduda täie jõu ja huviga Välis-Eesti päeva küsimustele. Kuid neid küsimusi on ju nii palju ja aega on nii vähe järele jäänud! Kahtlemata oleks Fenno-Ugria Välis-Eesti päeva mõneks kuuks edäsi lükanud, kui see päev poleks ühendatud nii lahutamatu sidemetega meie juubelilaulupeoga. Nüüd aga tuleb olukorda võtta, nagu ta on ja kõige peale vaatamata Välis-Eesti päev nii mõjukalt läbi viia, kui see praegustes oludes vähegi võimalik.

Meil puuduvad Välis-Eesti koondamise mõttes ajaloolised traditsioonid üleilmlises ulatuses. Vene aegu oleks vaevalt neist saanud mõelda. Igatahes oleks neid olnud väga raske teostada, kui vahest isegi absoluutselt võimata. See võis sündida ainult Venemaa ja selle üksikute osade ulatuses, nagu seda tehtigi ja praegugi tehakse, küll teistsuguses vaimus. Ka Ameerikas on katseid olnud sealsete eestlaste vahel sidet luua, osalt kogu Ühisriikide, osalt New-Yorgi ja selle lähema ümbruse ulatuses.

Praegusel korral ajame esimesi vagusid eestlaste koondamisel üleilmlises ulatuses, kusjuures meil on loomulikult kasulik tutvuneda teiste rahvaste vastavate püüetega, millistel on juba oma ajalugu ja vastavad traditsioonid. Nii on sakslastel ja rootslastel ülitugevad üleilmlised organisatsioonid väga laia ja põhjaliku tegevuskavaga vä-

lisaakslaste ja välisrootslaste keskel. Ei puudu vastavad organisatsioonid Soomel ja Ungaril, isegi meie lõunanaabril Lättilgi mitte. Ja kuna Soome ja Läti on oma üldlaadi ja olude poolest meile kõige lähemad, siis on loomulik, et meil tuleb oma tegevuse algusel võtta eeskujuks vähemad, kuid meile kättesaadavamad Soome ja Läti organisatsioonid, kuna Rootsi ja Saksa hiigla organisatsioonid võivad meile esialgu olla ainult tulevikuunistuseks.

Välis-Eesti päeva algülesanne on tegeliku kokkupuute loomine Kodu-Eesti ja Välis-Eesti vahel.

Meil on ju mõnesuguseid sidemeid olemas, mis üksikuid Välis-Eesti osasid Kodu-Eestiga ühendavad. Igal väliseestlasel on sidemeid kodumaaga ja omastega. Meil on üldiselt teada terve rida Välis-Eesti organisatsioonide, asunduste ja isegi üksikute isikute aadresse ja nende hulk kasvab tulevikus kindlasti, kui nende saamiseks süstemaatiliselt tööle asutakse, nagu seda ongi juba teinud Ameerika Ühisriikide Eesti konsulaat ja mitmed teisedki Eesti esitused välismail, samuti ka asutis Fenno-Ugria ja mõned teised organisatsioonid. Üksikud kodu-eestlased, harvemini hulgaviisi, on külastanud üksikuid Välis-Eesti asundusi, seal mõnelgi korral kõnedega ja muul kombel esinedes. Samuti on väliseestlased üksikult ja hulgaviisi kodumaad külastanud, omi vaimlisi sidemeid sellega uuendanud ja kodumaad Välis-Eesti oludest informeerinud.

Kõik see on aga siiski katkeline olnud. Pole veel olnud ühist sidet, ühist hoogu, ühist vaimlist tukset, mis oleks läbi ulatanud paljudest, kui mitte kõigist välis-eestlastest, ja need ühel hoobil ühiselt kodumaaga ühendanud. Niisuguse ühendusmomendi loob käesolev Välis-Eesti päev. Siin tunnevad tegelikult, otse füüsiliselt üle ilma kokku tulnud eesti rahva esindajad endid ühisena eesti rahvana üleilmlises ulatuses, alates kodumaalt ja lõpetades Kauge-Idaga, Austraaliaga, Lõuna- ja Põhja-Ameerikaga ja Spitzbergeniga, kus ka terve kogu eestlasi asumas.

See ühendustunne ei tohi aga jääda silmapilkseks, vaid sellele peab leidma püsivama kuju üleilmlise eesti organisatsioonide keskkohta kujul, milline keskkohd asuks loomulikult Eestis ja peaks ühendust väliseestlaste ja kodumaa vahel.

Selle ühenduse sisuks võib loomulikult olla eesti rahvuslik küsimuse juure, mis käsitab nimelt selle ühenduse sisu ja laadi.

Selle ühenduse sisuks võib loomulikult olla Eesti rahvuslik kultuur, mille kodumaalisi saavutusi tehakse kättesaadavaks välis-

eestlastele ja väliseestlaste saavutusi samal alal kodueestlastele. Seda mõtet on küll kerge väljendada, kuid selles sisaldub siiski väga palju, sest isegi noore ja väikese Eesti rahvuslik kultuur on juba sellevõrra arenenud ja mitmekesisestunud nähtus, et selle vähegi täielikumaks edasiandmiseks peab juba liikuma panema terve hulgalise inimmasinvärgi.

Loomulikult ei suuda Välis-Eesti rahvuslikult omapärast kultuuri sel määral toota kui kodumaa. Selle eest on aga Välis-Eestile kättesaadavamad väliskultuurid, kelle saavutustega Välis-Eesti ise kõigepealt rikastub ja seda rikastumist kodumaale edasi võib ja peabki andma. Sel kombel edendaks Välis-Eesti kodumaa jaoks õieti kultuuri katsesarvede ja vastuvõtteorganite osa.

Peale niisuguse vastastikkuse kultuurilise enesetäiendamise on Välis-Eestil teisigi ülesandeid. Juba oma olemasoluga esitab ta üleilmiselt eesti rahvast ja kultuuri ja kaudselt ka Eesti riiki. Loomulikult ei saa selle juures küsimusse tulla normaalsetes oludes vaenulikkus ühegi välisrahva või riigi vastu, vaid väliseestlaste rahvuspoliitiliseks ülesandeks on sõbralikkude kultuursuhete loomine ja kaudne poliitiliste sidemete kindlustamine kõigi meie sõbralikkude riikide ja rahvastega. Ei põhjene ju meie aegu välispoliitilised suhted ainuüksi poliitilisel tegevusel, millel on ainult siis edu, kui seda kannab kogu rahva sümpaatiat, kogu rahva sõprus teise rahva vastu. Selle sõpruse loomises ja Eesti kultuurilises välisesitamisest seisabki väliseestlaste teine tähtsam ülesanne.

Välis- ja Sise-Eesti suhetes oleks üksikult käsitada veel paljugi asjaolusid, kuid see viiks siin liiga pikale ja kuulub õieti juba 1. Välis-Eesti päeva ülesannetesse. Siin rõhutame lõppeks ainult, et 1. Välis-Eesti päeval ei tule luua mitte ainult vormiline side kogu maailma eestlaste vahel, vaid anda sellele vormilisele ühendusele ka väarikas täielikkusele püüdev ja nii sise- kui ka välis-eestlaste meeli köitev rahvuskultuuriline sisu.

Villem Ernits.

VÄLISEESTLASTE KODUMAAD KÜLASTAMISE JA NÕUPIDAMISE PUHUL TALLINNAS,

3. JUULIL 1928. A.

Nüüd üle ilma eesti rahva sugu,
On oma riiki valgunud,
Et kuulda kodus Kalevite lugu,

Kui's nemad visalt võidelnud,
Et näha nende võidu sära — priiust,
Mis kestev, jäädav Eestile.
Et ennast pandiks anda, vandu truudust
Me Eesti sünnimullale.

Ei ilmas enam alandatud orjad —
Me vabad kotkad kaljudel!
Ei ilmas enam võõra rahva ohjad
Ei juhi meid me radadel!
Me ülendatud, suveräänne rahvas,
Me suured, uhked loomises,
Me ühendatud pere tihe, vahvas
Me kalli kodu kaitsmises!

Dr. P. A. Speak.

KODU-EESTI JA VÄLIS-EESTI.

PÜHENDATUD I VÄLISEESTLASTE PÄEVALE TALLINNAS 3. JUULIL 1928.

Väga austatud

kodu- ja väliseestlased ühisel koosviibimisel ja nõupidamisel!

Meie, rännikud, võime oma elukogemuste ja äranägemiste järele välismaail tunnistada, et rahvuslik side on kõige tugevam sotsiaalne side maailmas. Ta on kõvem, kui, näiteks, perekondlik side — armastusside mehe ja naise, vanemate ja laste vahel — kõvem, kui usu-line, elukutse, majandusliikude huvide ja iga muu sotsiaalne side inimese ja inimese vahel. Teisiti ei saagi see olla. Sest rahvuslik side on ürgside. Ta on taotud ja põlvest põlve pärandatud aastasadade ja tuhandete vältusel ja heietatud harjumustena iga inimese enese elukogemuste läbi ju kätkist alates. Ta on universaalne side. Ta tabab läbiselt kogu inimese olevust, iga ta osa ja osakest, kuna kõik teised sidemed on enam-vähem osakondliselt erinevad. Kui see ürgside suurte elu raputuste päivil teiste sidemetega konfliktit satub, siis purunevad kõik teised ta ees. Selleks tõendus pakub rikkalikult, näiteks, usuliste liikumiste ajalugu ja eriti värskest veel viimane ilmasõda ja samuti ka kommunismi katsed ennast maksma panna.

Muidugi, rahulises normaalses elu-voolus võib ju üks ehk teine eriline side ühes ehk teises asjas domineeriv olla ka rahvusliku sideme üle, kuid tõsisel kokkupõrkel võidab viimaks ikka rahvuslik side.

Sellest siis ka tulebki, et see kaotamise teel on, kes rahvuslikku sidet salgab, selle olemasolu ainult eelarvamiseks pidades, ehk teda vähemalt ignoreerib, nagu seda, näiteks, marksismil tugenev kommunism teeb*).

Tõug ja selles juurduv rahvus on inimkonna esiastmeline jaotus ja selle konkreetne väljendus, mis tähendab, et inimkond ei ole muud, kui rahvuste koosseis või kogu. Sellepärast on ka see hukkamuse teel, kes inimkonda ja inimsust salgab ehk ignoreerib, nagu seda teeb fascism ja muu marurahvuslus, näiteks, nagu mitmed Saksa ideoloogid ja „filosoferid“ enne sõda õpetasid.

Rahvusliku sideme tugevusest annab kindlat tõendust ka eesti rahva ajalugu, eriti aga viimase 10-ne aasta ajalugu „ja isegi ka siin see tänane koosviibimine ja nõupidamine.

Nii on Kodu-Eesti iseseisvuse võitmise tagajärjeks olnud, et meie eesti pere ei ole enam ei *Bauervolk*, ei *inorodtsõ*, ei *poluvjertsõ*, ei *natsional'nost'*, vaid oleme oma ette iseseisev rahvas — *n a t s i o n*, üheõiguslik liige mailma rahvaste peres!

Sellest suurest võidust oleme ka meie, väliseestlased, rikkalikult osa saanud. Enne seda peeti meid välismail sagedasti kas venelasteks ehk juutideks, kus venelasi juutidega idenditi, ja sakslasteks, kus Baltimaid Saksa provintsiks peeti.

See oli meile muidugi alandav! Kuigi seletasid, et oled eestlane, pärit Eestist, mis küll Vene riigi all on, siis imestati selle, kui mõne muinasjutulise uudise üle. Ja asi ei võinudki teisiti olla, sest keegi ei olnud ju välismail Eestist enne midagi kuulnud. Nii sügavasti oli ta Moskoovia põue peidetud ja maetud!

Ja mis teadsid venelasedgi meist? Vahest seda, nagu eestlast Vene valitsuse ja vene maadeteadlaste poolt autoriseeritud geograafia standard-õpperaamatuis sagedasti pildistati: habemik, pea sasis, koti-riides, viisud jalas, paun seljas ja kepp käes...

Eesti võit tegi meid ka välismail eestlasteks ja nimelt nendeks eestlasteks, keda teised rahvad tundma õppisid nendes visas, vahvas võitluses vabaduse eest 10 aastat tagasi, nende hoolsas töös oma riigi loomises ja ülesehitamises, oma kunsti, teaduse ja hariduse harrastamises. Nii et meie, väliseestlased, võime nüüd julgelt ja uhkelt,

*)Kommunism ei ignoreeri rahvuslikku sidet niisugusena, kuid ka ei idealiseeri seda. Ta ei suru igatahes rahvuseid rahvustena, vaid lubab neil rahvuslikus mõttes võrdlemisi vabalt areneda. Igatahes on kommunistlik valitsus Venemaal praegu palju vastutulelikum üksikute rahvaste keelele ja kultuurilisele elule, kui seda on olnud senni ükski muu valitsus Venes. Toim.

selle sõna paremas mõttes, igale ühele öelda: oleme eestlased, pärit Eestist!

Peale ilusa rahvusliku nime andmise meile on Kodu-Eesti võit meis eneselugupidamist ja julgust suurel viisil kõrgendanud. Ühtlasi on ta meid täitnud mõõtmata tänu ja lugupidamistundega kodu-eestlaste vastu nende elu, vere ja vara ohvrite eest, mida nad meie Eesti pere vabaduse altarile nii heldelt on toonud. Ma julgen seda väljendada ainult vanemate Eesti rännikute nimel, kes juba Vene piina ajal Eestist lahkusid ja Eesti vabadussõja müra kuulsid, vast ainult kauge müdinana okeani taga.

Eesti iseseisvaks rahvariigiks saamine pani meie, väliseestlaste peale ka hoopis suurema kohuse ja vastutuse Eesti nime kõrguses ja aus hoidmises välismail, kui kunagi enne. Peame meie ennast välismail halvasti üleval, oleme kohmetud ja saamatud, siis anname sellega eesti perele, ameeriklaste ütluse järele, „musta silma“. Peame meie ennast aga hästi üleval, püüame ja jõuame edasi, siis aitame meie sellega tõsta kogu meie eesti pere au ja ilu ja aitame äratada temast ikka suuremat ja suuremat lugupidamist iga ilmakaare pool, kus eestlane iialgi liigub, töötab ja võitleb.

Meie kohuseks on tiheda sideme pidamine kodurahvaga ja samuti ka teine-teisega välismail, niipalju kui see iialgi võimalik on ränniku ebanormaalse elu tingimuste juures.

Meie peame kodurahvast informeerima välismaade eluolust, töösusviisidest, hariduslikuist ja muist ühiskondlikuist püüdeist ja ettevõtteist, nii ajakirjanduse, kui ka kodumaad külastamise kaudu, kirjade läbi ja siis muidugi ka vanale kodumaale tagasi rännates. Nii oleme meie kodumaa rahvale üleilmseteks silmadeks ja kõrvadeks.

Kui meie seda teeme ja ennast nii viisi üleval peame, siis võib vaevalt keegi vanal kodumaal selle üle pahandada, et meie väljarändasime. Meie ei ole ju niisugusel korral muud, kui eesti rahva laiendus teistesse maadesse ja veel kasulik, isegi tarvilik laiendus. Nii ei peaks küll kodueestlased vaatama meie, kui ärajooksikute, ja meie jälle oma korda kodueestlaste kui karmi võorasema peale. Paremat vastastikku arusaamist on vaja, ja sellepärast ehk lubate mulle lõppeks järgmist soovida:

Et meie poolt kodurahva perioodiline külastamine saaks traditsiooniliseks, kas laulupidude ehk muul ajal, mille tagajärjeks oleks meie eesti pere tihedam koondus.

Et meie tulevikus püüaksime ja jõuaksime kodu- ja välis-eestlaste koonduse töö eriliste kulude katmiseks fondi asutada.

Et meie võimalikul korral vanale kodumaale tagasi rändaksime, ehk kui keegi meist seda teha ei saa, siis vähemalt ta põrmgi, olgu siis kas või tuhana, vana kodumaa mulda saadetakse.

Kõikidele siin ilusal Eesti pinnal lõbusat koosviibimist ja tagajärjekat nõupidamist soovides meie rahva pere, üldhuvides, jään

teie *Peter Aleksander Speak*,
üks vanem, Eesti rännik Ameerikas.

RÄNNIKU LAUL. *)

See kauge kodu mul meeles,
Kus ema mind ilma tõi
See maa ja rahvas mul keeles,
Kes eestlaseks truult mind löi...
 Mu koduks nüüd ilm piirita,
 Mu teeks okean otsata,
 Kuid unustada Sind ei saa,
 Mu ime-kena kätkimaa...
Siin soojem tervitus Sulle,
Mu nooruse kodumaa,
Sa ikka veel kallim mulle,
Ehk küll Sinust lahkunud ma...
 Su viisid võimsad, kõlavad,
 Su loodus-pildid ilmekad,
 Neist mälestused kaunimad
 Mu radadel mind saadavad...
Siin Sinu viisi ma laulan,
Mis südamest hoovab mul,
Ja kauge kajana hüüan:
Õnn ilusam osaks Sull!
 Sa jälle vaba Eestimaa,
 Su malev vahva kaitseja,
 Sa tõusid tormist koiduga,
 Nii suure hiilgva võiduga.

*) Seda laulu nimetatakse Ameerikas Välis-Eesti hümniks. Miina Hermann on sellele laulule vägeva viisi loonud.

Kus merel iial ma sõuan,
Üks iha on saatmas mind:
Ma jälle tagasi jõuan,
Et näha veel kordki Sind...
Las' tulla tormid kaugelt maalt,
Ehk mere tagant ilma ra'alt,
Mu Eesti seisab kartmata,
K'ii kange Kalev võitmata!

Dr. P. A. Speek.

KUTSE ESIMESELE VÄLIS-EESTI PÄEVALE.

TALLINNAS 3. JUULIL 1928. A.

Karm ajalooline saatus on pillutanud laiali suure osa eesti rahvast. Vähemalt viiendik osa eesti rahvast asub praegu väljaspool Eesti vabariigi piire. Peale Venemaa leidub eestlasi suuremal arvul Põhja-Ameerika Ühisriikides, Kaanadas, Lätis, Brasiilias, Argentinas, Soomes, vähemal arvul Inglismaal, Saksamaal, Prantsusmaal ja mujal Euroopas ning teistes ilmajagudes asuvates riikides. Kõik need Eesti asunikud kohanevad loomulikult elu paratamatul nõudel teatava määranani ümbruskonna oludega, kuid siiski ei suuda neid ümbruskonna võõrad olud kaugeltki sisemiselt täielikult rahuldada. Kõik nad on viinud Eestist kaasa sisemisi hingelisi väärtusi, oma keele, meele, tundelaadi, mõtte- ja teoviisi ning kustumatud mälestused kodumaast ja rahvast. Kõik need hingelised väärtused vajavad edaspidist arendamist, siis alles annavad nad küllaldaselt sisemist jõudu kasulikuks tegutsemiseks ka selles ümbruses, kuhu saatus on paisanud eesti rahva liikmeid. On õige kadunud Ameerika Ühisriikide presidendi Warren C. Harding'i ütetus Ameerika eestlaste saatkonnale eesti väljarändajate kohta Ameerikas, et ainult head eestlased võivad olla head ameeriklased. See tõde maksab eestlaste kohta mitte ainult Ameerikas, vaid kogu maailmas.

On vareminki tehtud katseid koguda väliseestlasi ühistele koosolekutele. Enne ilmasõda korraldati Venemaal mitmeid laiemaid piirkondi käsitlevad eesti asunikkude esindajate koosolekud. 1911. a. korraldati Narvas isegi esimene ülevenemaaline eesti asunikkude

kongress, mis õnnestus hästi. Vähe­ma ulatusega eestlaste esindajate erikoosolekuid on korraldatud peale ilmasõjagi Venemaal ja Ameerikas.

Peale Eesti vabariigi rajamise on loomulikult tekkinud tarve hakata koondama väliseestlasi üle kogu maailma rahvuskultuurilisel­ t. Et anda sellele liikumisele hoogu, otsustas asutis „Fenno-Ugria“ kutsuda peale Eesti 9. juubelilaulupeo kokku esimese üleilmlise Välis-Eesti päeva, lootes et sellest võtavad osa väliseestlaste esindajad Ameerikast, Lätist, Soomest ja kogu maailmast.

Eesti hõimu- ja kultuurorganisatsioonide koondise „Fenno-Ugria“ juhatus kutsub sellega esimesest Välis-Eesti päevast osa võtma kõiki asjast huvitatuid organisatsioone ja isikuid Välis-Eestist ja Eesti vaba­ riigi piiridest.

Välis-Eesti päevast jäävad loomulikult kõrvale kõik riigi-, sot­ siaal- ja erakonnapoliitika küsimused, mis kuidagi riivaksid üksikuid riike või nende sisemist korda. Sellele päevale ei tulda mitte ümber pöörama vastasvaateid, vaid kõigi lahkuminevate vaadete peale vaata­ mata leidma ühist keelt neis küsimusis, mis on ühised kõigile eestlas­ tele, elagu nad missuguses tahes riigis või ilmajaos. Ainult sel alusel võib päeva töil olla küllalt edu.

Loodame, et ühistel jõupingutustel õnnestub esimest Välis-Eesti päeva korraldada nii, et see muutub üleilmlises ulatuses ühendatud Eesti rahva rahvuskultuurilise arenemise nurgakiviks.

Tere tulemast Eesti juubeli laulupeole ja esimesele Välis-Eesti päevale!

Asutis „F e n n o - U g r i a“ juhatuse nimel:

„Fenno-Ugria“ juhatuse esimees: *A. Veiderman.*

Sekretäär: *G. Ollik.*

Teaduslik sekretäär: *V. Ernits.*

VÄLIS-EESTI PÄEVA KAVA

TALLINNAS, 3. JUULIL 1928. a.

I.

AKTUS, Estoonia kontsertsaalis.

Kogumine ½10, algus k. 10 hommikul.

Hra Ollik: Avamissõnad.

Ühislaul oreli saatel „Eestimaa mu isamaa“.

Riigivanema tervituskõne.

Eesti hümn, oreli saatel.

Prof. A. Piip: Kõne: Eesti riigi tekkimine ja tema rahvusvaheline seisukord.

Soololaul: prl. A. Tulk Ameerikast.

Tervitusi.

Soololaul: hra A. Arder.

Lõppsõna: hra A. Veiderman.

10 min. vaheaeg.

II.

ÜLDKÖNED, Estoonia kontsertsaalis.

J. Kukk: Eesti majanduslik üldarenemine iseseisvusajal.

N. Kann: Eesti kultuuriline üldarenemine iseseisvusajal.

V. Ernits: Välis-Eesti küsimuse põhijooni.

Lõunavaheaeg.

III.

ÜKSIKASJALISED ÜLEVAATED VÄLIS-EESTIST.

Kell 5 p. l. „Estoonia“ punases saalis.

1. S. Sommer ja eestlaste esindajad Venemaalt: Eestlaste elust Venemaal.
2. Pr. Eugenie Mutt, konsul Martin Coffe ja Andres Pranspill: Eestlaste elust Ameerikas.
3. V. Horn: Eestlaste elust Lätis.
4. V. Ernits j. t.: Eestlaste elust muil mail.
5. V. Rannus — adv. Treufeldt ja A. Pranspill: Välis-Eesti kunstist, eriti Ameerikas.
6. Mitmesuguseid küsimusi, läbirääkimised ja resolutsioonid.

Välis-Eesti päevaga ühenduses pannakse nähtavale Välis-Eestis ilmunud kirjandust, ajakirjandust, Eestit käsitavat kirjandust muis keelis, pilte, tabeleid jne.

Peale Välis-Eesti päeva korraldatakse soovijaile ekskursion kodus vaatamisvääriolistesse kohtadesse.

Õhtul ühine koosviibimine, millele päeval palutakse end registree-rida büroo laua juures.